о цене жизни хотя бы для одного из солдат, старшие по званию часто принимали решение, не согласующееся с логикой боевых действий, но оправданное с гуманных позиций.

Самой трудной задачей для каждого командира была доставка родным, по афганской терминологии, «груза 200» – гроба с телом погибшего воина. Прежде всего, страшным ударом была потеря бойца из личного состава для самого руководителя, который не мог найти никаких оправдательных слов для самого себя, не говоря уже о том, что требовалось определенное мужество в утешении родных и близких.

Взыскательное отношение к себе не могло избавить от мыслей, что не все было сделано для того, чтобы кого-то спасти. Но война есть война. Смерть одного из братьев (а по духу они все были братьями) ни для кого не была напрасной, а являлась закономерным итогом духовного подвига бойца. Так, по мысли, В. Н. Николаева *«Смерть – это Божий дар. Как и рождение. Это логический итог нашего земного существования»* [2, с. 8].

В самом начале Евангелия мы читаем: «*Уже и секира при корне дерев лежит: всякое дерево, не приносящее доброго плода, срубают и бросают в огонь*» (Матф. 3:10). В структуре евангельского текста этот стих будет дублироваться не один раз, по всей видимости, с той целью, чтобы к человеку пришло осознание своего служения Богу и ближним, своего высшего предназначения на Земле.

Заключение. В художественно-документальных очерках А. Чайки мы находим подтверждение мысли о важности действенной и спасительной любви. Духовный опыт воинов-интернационалистов свидетельствует о христианском отношении героев к миру и человеку.

В нашей статье мы не ставили задачу оправдать политические цели и мотивы афганской войны, а попытались показать высокий смысл жизни героев, реальных участников вооруженного конфликта в Афганистане.

1. Зданюк, В. В. Я штурмовал дворец Амина : армия без грифа «секретно» / В. В. Зданюк. – Мн. : Беларусь, 1992. – 176 с.
2. Николаев, В. Н. Живый в помощи : документальная повесть в 2-х частях / В. Н. Николаев. – М. : Софт Издат, 2006. – 320 с.
3. Евангелие. – М. : Благовест, 2011. – 608 с.
4. Чайка, А. Ф. Среди афганских гор : докум. повести / А. Ф. Чайка. – Мн. : Беларусь, 1989. – 191 с.

АСАБЛІВАСЦІ ІНДЫВІДУАЛЬНАГА СТЫЛЮ СУЧАСНАГА БЕЛАРУСКАГА ПРАЗАІКА У. ГНІЛАМЁДАВА

В.І. Русілка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Выдатны беларускі літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь, аўтар звыш 30 манаграфій і кніг і каля 1000 літаратуразнаўчых работ, У.В. Гніламёдаў з пачатку ХХІ стагоддзя надзвычай актыўна выяўляе свой талент ў галіне мастацкай прозы, што надае асаблівую *актуальнасць* даследаванням, у якіх асэнсоўваецца яго ўклад у сучасны літаратурны працэс. Проза У. Гніламёдава дае багаты фактычны матэрыял для разумення найноўшых тэндэнцый у развіцці эпічных жанраў і магчымасцей класічнага рамана.

Мэта дадзенай работы – асэнсаванне мастацкай спецыфікі прозы У. Гніламёдава ў кантэксце сучаснага літаратурнага працэсу, сістэматызацыя мастацкіх прыёмаў стварэння маштабных эпічных твораў і эстэтычна пераканальных вобразаў-персанажаў.

Матэрыял і метады. Аб'ектам даследавання ў артыкуле сталі раманы У. Гніламёдава, прысвечаныя асэнсаванню асноўных падзей і трагедый ХХ стагоддзя праз лёс сям'і Лявона Кужаля. У навуковым аналізе выкарыстаны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, кампаратыўнага і дэскрыптыўнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. Раманная эпапея У. Гніламёдава, у якой на шырокім гістарычным фоне паказваецца лёс простага чалавека і адначасова з гэтым удумліва і пераканальна раскрываецца гісторыя беларускага народа, даецца маштабная панарама ХХ стагоддзя, налічвае ўжо сем твораў: "Уліс з Прускі" (2006), "Расія" (2007), "Вяртанне" (2008), "Валошкі на мяжы" (2011), "Вайна" (2014), "Пасля вайны"(2015), "Праўда жыве пасярэдзіне" (2019). Апошні з пералічаных раманаў яшчэ не закончаны, яго заключныя раздзелы здадзены ў друк у часопіс "Полымя".

Репозиторий ВГУ

З'яўленне цыкла гістарычных раманаў У. Гніламёдава стала годным адказам на заканамернае пытанне пра наяўнасць у сучаснай беларускай літаратуры твораў, якія можна было б паставіць у адзін шэраг з неаспрэчнай класікай – раманамі Я. Коласа, К. Чорнага, І. Мележа. Гэтую думку можна падмацаваць спасылкамі на актыўнае асэнсаванне і аднадушна высокую ацэнку твораў пісьменніка ў перыядычным друку (грунтоўныя даследаванні В. Локун, Я. Гарадніцкага, В. Жураўлёва, М. Мішчанчука, З. Драздовай, Т. Студзенка, І. Шаладонава, А. Раманчука, Г. Навасельцавай, інтэрв'ю з пісьменікам М. Мікуліча, В. Паклонскай, У. Давыдава і інш.). Справа ў маштабнасці задачы, якую паставіў перад сабой аўтар: стварыць у раманах гісторыю беларускага народа праз гісторыю сваёй сям'і, увасобіць ў мастацкіх вобразах тыпы нацыянальнага характару беларусаў, паказаць, як гаворыць сам У. Гніламёдаў, "чалавека ХХ стагоддзя, ці, дакладней, чалавека ў плыні часу мінулага стагоддзя" "[1, с. 4]. Справа і ў тым, што вырашэнне гэтай звышскладанай задачы, атрымалася сапраўды высокамастацкім, таленавітым і цікавым для чытача.

У раманах праўдзіва і пераканальна адлюстраваны духоўныя асновы характару Лявона Кужаля – селяніна з заходнебеларускай вёскі Пруска, які прайшоў праз многія выпрабаванні: нялёгкая праца наёмнага рабочага за мяжой, у Амерыцы, вяртанне, трагічныя падзеі Першай сусветнай вайны, рэвалюцыі, калектывізацыі, Вялікай Айчыннай вайны, цяжкасці пасляваеннага жыцця. Многія з фактаў, адлюстраваных У. Гніламёдавым, у беларускай літаратуры амаль не ўзнімаліся, а тым болей у такім разгорнутым і грунтоўным асвятленні, на аснове цытавання шматлікіх гістарычных дакументаў, што ўзмацняе эфект сапраўднасці.

Галоўны герой цыкла гістарычных раманаў Лявон Кужаль, прататыпам якога стаў дзед пісьменніка Лявонцій Сцепанюк, – яркі тып беларуса з яго працавітасцю, цярплівасцю, трываласцю перакананняў, нясхільнасцю да рэвалюцыйных перамен. Гэты вобраз увасабляе галоўную ідэйную ўстаноўку аўтара – погляд на гісторыю з пункту гледжання беларуса-селяніна, асэнсаванне зямлі і працы на ёй як асновы чалавечага жыцця. І ў гэтым сэнсе вобраз Лявона Кужаля, безумоўна нацыянальны архетып, які стаіць упоравень з героямі беларускай класічнай літаратуры – Міхалам з паэмы Я.Коласа "Новая зямля" і Васілём Дзятлам з "Палескай хронікі" І. Мележа. Паказваючы галоўны персанаж у храналагічным развіцці праз дзесяцігоддзі, аўтар выкарыстоўвае адметныя прыёмы стварэння вобраза: псіхааналіз, унутраныя маналогі, рэфлексія, няўласна-простая мова, філасофскі роздум, здольнасць да ўчынкаў, якія могуць быць не прынятыя нават блізкімі людзьмі (каханне да замужняй жанчыны, выхаванне чужога дзіцяці).

У раманах побач з галоўным вобразам з'яўляюцца не менш важныя вобразы-персанажы нашчадкаў Лявона Кужаля: сына Васіля і ўнука Валодзіка. Дзеля іх жыве Лявон, і тое, што яны родныя не па крыві, а па лёсе, па жыцці, робіць герояў яшчэ болей высакароднымі і пераканальнымі.

Маштабныя эпічныя характары ў раманах У. Гніламёдава створаны на высокім ідэйна-эстэтычным ўзроўні. Арыентуючыся на класічную эпічную традыцыю, пісьменнік узбагачае яе сучаснымі прыёмамі апавядальнай паэтыкі. Так, будуючы сюжэт, аўтар выкарыстоўвае, побач з традыцыйным лінейным апавяданнем, прыёмы вяртання, забягання наперад, загадкі, "шахматнага" размяшчэння фабульнага часу, вядзе нарацыю ад імя розных асоб (у тым ліку і праз дзённікі, ліставанні). Гэта, безумоўна, ажыўляе чытацкую ўвагу. Увядзенне аўтарскіх развагі, цытаванне гістарычных дакументаў, апісанне побыту ўдала спалучаецца з дынамічнымі, лёгкімі, неабцяжаранымі аўтарскай мовай дыялогамі. Асаблівым майстэрствам вызначаюцца адпаведныя аўтарскай ідэйнай установцы паэтычныя пейзажы, насычаныя вобразна-выяўленчымі сродкамі і мясцовай канкрэтыкай.

У сістэме выдатных вобразаў-персанажаў і героі, і другарадныя, і дапаможныя, і нават выпадковыя персанажы падаюцца праз разнастайныя спосабы экспазіцыі і характарыстыкі (у прыватнасці, праз яркія дэталі партрэту, моўную індывідуалізацыю, унутраныя маналогі). Як адзначалі крытыкі, адзін з самых яркіх вобразаў – вясковы дзівак-вандроўнік Кузёмка, "скрынка з чуткамі і навінамі". Гэта адметны нацыянальны характар, што падкрэсліваецца каларытнымі партрэтнымі дэталямі: "чалавек у бравэрцы, на галаве – магерка, нагавіцы запраўлены ў боты з зіхоткімі халявамі"[2, с.76].

Мастацкай пераканальнасцю вызначаецца вобраз жонкі Лявона, рускай жанчыны Фёклы Платонавай, якая змагла арганічна ўвайсці ў новае для яе беларускае асяроддзе, – тып моцнага жаночага характару, у якім падкрэсліваецца здольнасць кахаць і мяняць жыццё ў імя кахання,

Репозиторий ВГУ

справядлівасць, мацярынская чуласць і спагадлівасць да людзей. Праз гэты вобраз сцвярджаецца і важная для У. Гніламёдава ідэя славянскага адзінства.

У новым рамане на першы план выходзіць аўтабіяграфічны вобраз Валодзі Платонава – тыповага для Беларусі 50-х гадоў маладога інтэлігента, наіўнага, чыстага душой, захопленага навукай. Гэты твор мае адзнакі прыватнай хронікі з выразным лірычным кампанентам.

У прозе У. Гніламёдава з дапамогай разнастайных мастацкіх прыёмаў створаны яркія тыпы нацыянальнага характару беларусаў, якія дапамагаюць лепш зразумець заканамернасці нацыянальнай гісторыі і перспектывы далейшага развіцця беларускага грамадства.

У выніку даследавання цыкла гістарычных раманаў можна вылучыць наступныя асаблівасці індывідуальнага мастацкага стылю У. Гніламёдава:

1) маштабнае эпічнае асэнсаванне лёсавызначальных гістарычных падзей XX стагоддзя праз жыццё канкрэтнай сялянскай сям'і;

2) стварэнне пераканальных беларускіх нацыянальных характараў, для чаго выкарыстаны разнастайныя прыёмы стварэння вобраза-персанажа;

3) майстэрства пабудовы сюжэту і выкарыстанне шматлікіх прыёмаў падтрымання чытацкай зацікаўленасці;

4) жанравая разнастайнасць твораў (розныя творы маюць адзнакі рамана-падарожжа, рамана-хронікі, сацыяльна-бытавога рамана і нават дэтэктыву);

5) шырокае выкарыстанне і цытаванне ў мастацкіх творах (асабліва ў рамане “Расія”) гістарычных дакументаў;

6) моўнае майстэрства апавядальніка, які шырока і дарэчна выкарыстоўвае дыялектызмы, іншамоўную лексіку, індывідуалізацыю мовы персанажаў;

7) аўтабіяграфізм твораў.

Заключэнне. У. Гніламёдаў – яркая мастацкая індывідуальнасць, якая займае вядучае месца ў сучасным літаратурным працэсе. У яго раманах знайшла высокамастацкае ўвасабленне адна з вядучых тэндэнцый сённяшняй прозы – імкненне да маштабнага эпічнага ўвасаблення народнага жыцця.

1. Гніламёдаў, У. Уліс трапіць у Расію / У. Гніламёдаў // Літаратура і мастацтва. – 2007. – 19 кастр. – С. 4
2. Гніламёдаў, У. Вяртанне / У. Гніламедаў // Мінск: Мастацкая літаратура, 2008. – 429 с.

СТРУКТУРНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПРОСТЫХ МІКРАТАПОНІМАЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

На сённяшні дзень мовазнаўцы говораць пра неабходнасць больш глыбокага вывучэння тапаніміі (і мікратапаніміі ў тым ліку) рэгіёнаў Беларусі. Праблемы рэгіянальнай мікратапанімікі застаюцца пакуль што недастаткова распрацаванымі: у прыватнасці, няма спецыяльнага даследавання, прысвечанага дэталёваму разгляду мікратапаніміі Віцебскай вобласці. Пытанне патрабуе ўвагі яшчэ і таму, што ў мікратапонімах адлюстроўваюцца не толькі моўныя рысы людзей, але і факты гісторыі народа, асаблівасці жыццёвага ўкладу і светаўспрымання беларусаў, іх творчыя здольнасці. Па прычыне бытавання ў вуснай мове, адсутнасці кадыфікацыі мікратапанімны матэрыял з цягам часу бясследна знікае, таму сабраць і захаваць яго – надзвычай важная задача. У сувязі са сказаным *актуальнасць* прапанаванага артыкула ўяўляецца нам відавочнай.

Мэта артыкула – выяўленне і апісанне асаблівасцяў структуры простых мікратапонімаў Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Матэрыялам паслужылі прыклады (агульная колькасць – больш за 150 адзінак), сабраныя ў 2008-2020 гг. на тэрыторыі Віцебскага, Аршанскага, Глыбоцкага раёнаў Віцебскай вобласці шляхам апытання мясцовых сельскіх жыхароў. Выкарыстаны апісальны *метад* даследавання.

Сельская мікратапанімія ў якасці аб'екта даследавання абрана не выпадкова, бо яна ў значнай ступені больш багатая і кансерватыўная, чым гарадская. Так, у сельскай мікратапаніміі прадстаўлены розныя класы аб'ектаў (мікрагідронімы, мікраааронімы і інш.), а гарадскую

Репозиторий ВГУ